

© Стратійчук А.О., Чобан А.Ф., Кушнір О.В., Халавка Ю.Б., 2016

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці

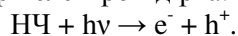
ІНГІБУВАННЯ ФОТООКИСНЮВАЛЬНОЇ ДЕГРАДАЦІЇ СУСПЕНЗІЇ НАНОЧАСТИНОК CdTe

Досліджено фотоокиснювальну деградацію наночастинок CdTe у подвійному розчиннику складу ДМСО – вода ($\varphi(\text{ДМСО})=\varphi(\text{H}_2\text{O})$) за наявності інгібіторів. Як інгібітор обрано бромід 6-[[3-гідроксипропіл)N,N-диметиламонію]метил]-5-етоксикарбоніл-4-феніл-3,4-дигідропіримідин-2(1H)-он (сполука I), його ефективність порівняно з іонолом. Суспензію наночастинок CdTe (3 нм) у розчиннику складу ДМСО – вода опромінювали лазером (405 нм) за наявності цих інгібіторів. Використання сполуки I, взятої у концентрації 0,31 – 5 ммоль/л, на 35 – 60% сповільнює падіння інтегральної інтенсивності фотолюмінесценції (ФЛ) під час опромінювання суспензії CdTe порівняно із іонолом, введеним у тих самих концентраціях. Глибина падіння інтегральної інтенсивності ФЛ під час фотоокиснення упродовж 1 год. суспензії наночастинок за наявності сполуки I у вказаних концентраціях за $T=292\text{ K}$ не перевищує 28%. Інгібуючий вплив сполуки I на фотоокиснення суспензії наночастинок CdTe пов'язуємо з лактам-лактимною таутомерією та позитивним зарядом на атомі Нітрогену.

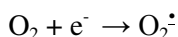
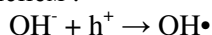
Ключові слова: антиоксиданти, наночастинок, кадмій телурид, фотолюмінесценція, диметилсульфоксид.

Одна з причин старіння композиційних матеріалів – їх деградація внаслідок фотохімічного окиснення. Ця проблема стосується й наноматеріалів, важливе місце серед яких посідає кадмій телурид. Тому актуальним є пролонгування стійкості наночастинок (НЧ) кадмій телуриду за допомогою антиоксидантів, оскільки розширює діапазон їх використання.

У випадку суспензій НЧ передчасне коагулювання внаслідок фотохімічного окиснення визначається як властивостями поверхні частинок, так і природою оточуючого середовища [1]. Зокрема, у водних розчинах фотохімічну деградацію НЧ пов'язують з окисненням води на початкових стадіях. Так, активація НЧ квантами світла приводить до утворення пари електрон-дірка:

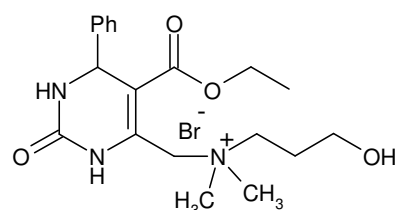

Останні, будучи ефективними окиснювальними агентами, генерують гідроксильний радикал унаслідок окиснення адсорбованої води та $\text{O}_2^{\cdot-}$ - унаслідок взаємодії з розчиненим киснем:

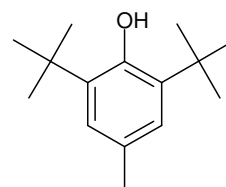

Поява гідроксильних радикалів та іон-радикала $\text{O}_2^{\cdot-}$ зумовлюють подальші окиснювальні процеси, що, зрештою, може змінити як оточуюче середовище, так і вплинути на дестабілізацію НЧ.

Тому актуальним постає питання використання антиоксидантів у складі наноконпозиційних матеріалів. Нами використано водно-органічну суспензію НЧ на основі диметилсульфоксиду (ДМСО), оскільки останній належить до нетоксичних і водночас полярних розчинників. На прикладі водно-органічних суспензій НЧ кадмій телуриду досліджено процес фотоокиснювальної деградації за наявності інгібіторів. Як інгібітори використані бромід 6-[[3-гідроксипропіл)-N,N-диметиламонію]метил]-5-етоксикарбоніл-4-феніл-3,4-дигідропіримідин-2(1H)-она (сполука I) й іонол (сполука II):

сполука I

сполука II

Вибір цих речовин пов'язаний з тим, що сполука I належить до похідних 3,4-дигідропіримідин-2-онів, які проявляють антиокислювальні властивості [2], а сполука II

вже широко використовується як інгібітор процесу автоокиснення.

Перший етап наших досліджень - порівняння антиоксидантної активності сполук **I** і **II** під час опромінювання лазером упродовж 1 год. суспензії наночасток кадмій телуриду у подвійному розчиннику складу ДМСО-вода ($\varphi(\text{ДМСО})=\varphi(\text{H}_2\text{O})$). Результати таких досліджень наведені на рис. 1. Крива (1) ілюструє вплив сполуки **I** на зміну інтегральної інтенсивності ФЛ суспензії НЧ CdTe у подвійному розчиннику, крива 2 – вплив сполуки **II**, крива 3 описує зміну інтегральної інтенсивності ФЛ без добавок інгібіторів.

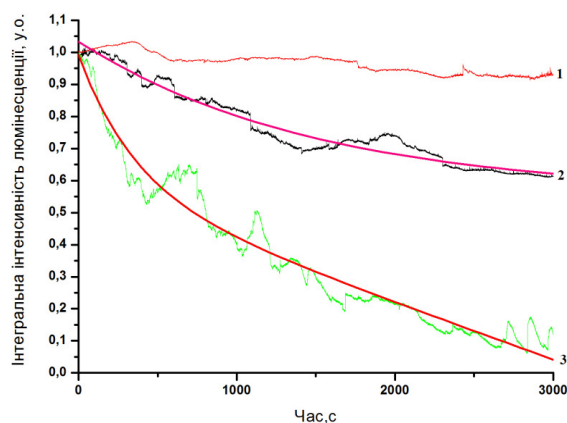
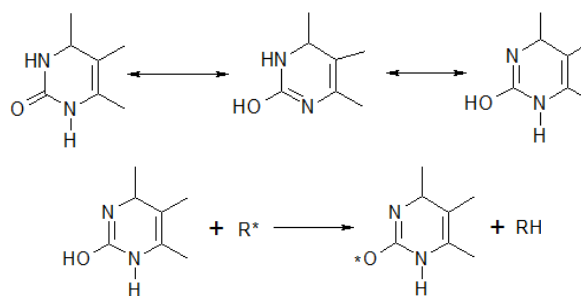

Рис. 1. Кінетичні криві зміни інтегральної інтенсивності ФЛ суспензій НЧ CdTe під час опромінювання лазером ($\lambda = 405 \text{ nm}$) з і без добавки інгібітора $T = 292 \text{ K}$; $\varphi(\text{ДМСО}) = 50 \%$; $[\text{In}] = 5 \text{ ммоль/л}$. крива 1 – сполука **I**; крива 2 – сполука **II**; крива 3 – без добавок

Як видно з рис. 1, фотолюмінесценція суспензії наночастинок CdTe у водно-органічному середовищі без інгібітора за 3000 с деградує практично повністю. У присутності сполуки **II** система НЧ CdTe у розчиннику ДМСО-вода значно стійкіша. За концентрації сполуки **II** 5 ммоль/л фотодеградація відбувається лише на 35%. За наявності сполуки **I**, взятої у такій же концентрації, досліджувана система практично не зазнає фотоокиснювальної деградації впродовж 3000 с (рис. 1, крива 1).

Сполука **II** - відомий інгібітор вільнорадикальних реакцій. Вона обриває ланцюги при взаємодії з високоактивними вільними радикалами за рахунок утворення малоактивних радикалів [3].

Похідні 3,4-дигідропіримідин-2-она також є сповільнювачами радикальних реакцій [4-5]. Ці сполуки взаємодіють з вільними радикалами з утворенням малоактивних радикалів за рахунок лактам-лактимної таутомерії:

Крім того, похідні 3,4-дигідропіримідин-2-она, які у 6-му положенні дигідропіримідинового циклу містять четвертинне амонійне угруповання, здатні сповільнювати розклад гідропероксидів - первинних проміжних продуктів окиснення органічних речовин [6].

Також потрібно взяти до уваги, що НЧ CdTe має негативний заряд. Тож сполука **I**, яка містить у 6-му положенні дигідропіримідинового циклу угруповання з позитивним зарядом на нітрогені, може виступати додатковим стабілізатором наночастинки.

Отже, високу ефективність сполуки **I** у фотостабілізації суспензії наночастинок CdTe у подвійному розчиннику ДМСО-вода сполукою **I** пов'язуємо з комплексом властивостей, включно і з здатністю обривати ланцюги за рахунок утворення стійкіших радикалів і сповільнення розкладу гідропероксидів та стабілізацією НЧ унаслідок зміни природи поверхневого шару.

Оскільки сполука **I** виявилася значно ефективнішим інгібітором, ніж іонол, далі досліджено концентраційну залежність фотодеградації НЧ CdTe у подвійному розчиннику ДМСО-вода ($\varphi(\text{ДМСО}) = 50 \%$) за присутності цієї речовини. Результати наведені на рис. 2.

Як кількісний параметр інгібуючої здатності сполуки **I** обрано глибину фотохімічної деградації (ГФ) оптичних властивостей суспензії НЧ CdTe, яку розраховували за формулою:

$$\text{ГФ} = \frac{I_0 - I}{I_0} * 100\%$$

де I_0 – початкова інтегральна інтенсивність ФЛ;

I – інтегральна інтенсивність ФЛ через 2300 с.

Отримані величини наведені у табл. 1, з якої видно, що у діапазоні концентрацій сполуки **I** 0.31-5.00 ммоль/л глибина фотохімічної деградації суспензії НЧ CdTe в подвійному розчиннику складу ДМСО-вода зменшується зі збільшенням концентрації

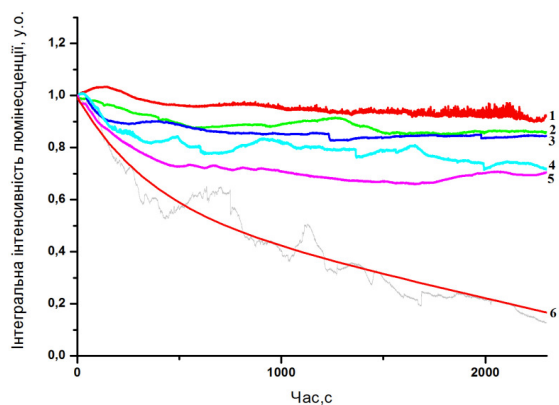

Рис. 2. Кінетичні криві зміни інтегральної інтенсивності ФЛ суспензії НЧ CdTe у подвійному розчиннику ДМСО-вода при різних концентраціях I. T = 292 K; φ(ДМСО) = 50 % [I], ммоль/л: крива 1 – 5.0; крива 2 – 2.5; крива 3 – 1.25; крива 4 – 0.63; крива 5 – 0.31; крива 6 – 0

сполуки I, при цьому видно різкий спад ГФ при введенні досліджуваної речовини і відсутність лінійної залежності у вибраному інтервалі концентрацій (рис.3). Тому вважаємо, що цей факт указує не тільки на взаємодію сполуки I з вільними радикалами, а й з НЧ.

Крім того, вивчено вплив складу подвійного розчинника на процес фотохімічної деградації НЧ CdTe. Для цього визначено глибину фотохімічної деградації для різних об'ємних часток ДМСО у складі подвійного розчинника. Результати наведені на рис. 4.

Як видно з рис. 3, зі збільшенням вмісту ДМСО у подвійному розчиннику до 50% об. глибина фотохімічної деградації НЧ зменшується до 2%. У чистому ДМСО порівняно з водою глибина фотохімічної деградації

Таблиця 1

Залежність глибини фотохімічної деградації суспензії НЧ CdTe в подвійному розчиннику складу ДМСО-вода (φ(ДМСО)=φ(H₂O)) від концентрації сполуки I, T= 292 K

C (I), ммоль/л	5.00	2,50	1,25	0,63	0,31	0
ГФ, %	2,0	11,0	12,0	27,0	28,0	87,0

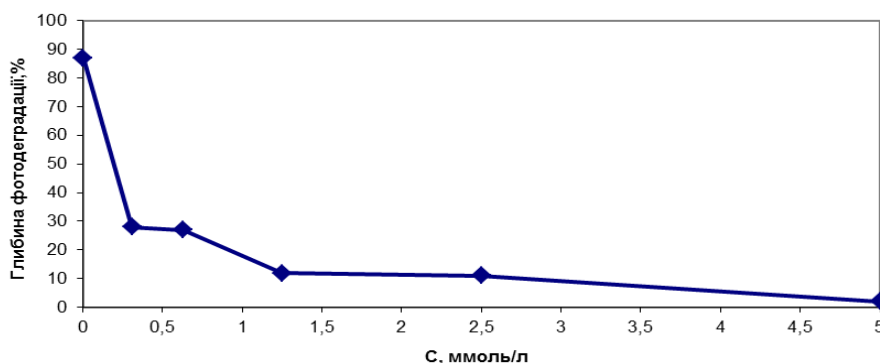

Рис. 3. Залежність ГФ суспензії НЧ CdTe в подвійному розчиннику складу ДМСО-вода (φ(ДМСО)=φ(H₂O)) від концентрації сполуки I, T= 292 K

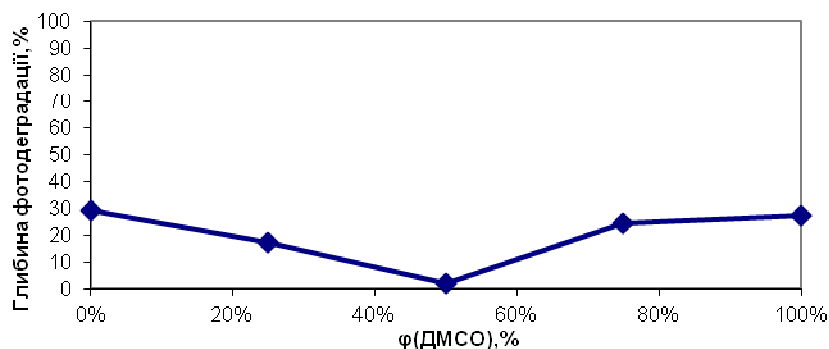

Рис. 4 Залежність ГФ від концентрації ДМСО у складі подвійного розчинника. [I] = 5 ммоль/л; T = 292 K

практично не змінюється. На наш погляд, такий вплив складу подвійного розчинника пов'язаний з різною природою механізму утворення кластерів CdTe.

Отже, висока фотостабільність наночасток кадмій телуриду в подвійному розчиннику складу ДМСО – вода за наявності броміду 6-[[3-гідроксипропіл)N,N-диметиламоніо]метил]-5-етоксикарбоніл-4-феніл-3,4-дигідропіримідин-2(1H)-она зумовлена комплексом властивостей інгібітора та розчинника.

Експериментальна частина

Синтез водної суспензії наночастинок CdTe

Вихідну суспензію НЧ CdTe синтезовано за методикою [7] шляхом взаємодії CdSO₄ та H₂Te, взятого за нестачі. Після чого упродовж 6 год на киплячій водяній бані проводили термообробку. H₂Te отримували електрохімічним відновленням телуру на телуровому катоді з використанням як електроліту охолодженої 50% H₂SO₄. Синтез проводили в атмосфері аргону як носія водню телуриду й агента деаерації.

Методика трансферу НЧ CdTe у подвійний розчинник складу ДМСО-вода

Трансфер НЧ CdTe з водної суспензії у водно-органічне середовище здійснювали за модифікованою методикою [8, 9]. Для цього до суспензії НЧ CdTe додавали осаджувач - ізопропіловий спирт, об'ємна частка якого щодо об'єму вихідної суспензії складала 0.20-0.25. Отриману суміш центрифугували упродовж 10 хв. Потім проводили декантацію, а до отриманого осаду додавали ДМСО або його суміш з водою.

Розчинник ДМСО марки х.ч. заздалегідь осушували та переганяли за методикою [10].

Бромід 6-[[3-гідроксипропіл)N,N-диметиламоніо]метил]-5-етоксикарбоніл-4-феніл-3,4-дигідропіримідин-2(1H)-она (I) [6]

До 0,01 моль 6-бромометил-5-етоксикарбоніл-4-феніл-3,4-дигідропіримідин-2-он в 15 мл діоксану додавали 0,01 моль 3-(диметиламіно)пропан-1-олу і нагрівали за температури 343 К упродовж 5 год. Отриманий осад відфільтровували і промивали ефіром, сушили на повітрі. Вихід 69 %, т.топл.= 71-72 °С. ІЧ спектр, ν, см⁻¹: 3435 (ОН), 3290, 3110 (NH), 1710, 1665 (C=O). Спектр ЯМР ¹H, δ, м.ч.: 1.12 т (3H, CH₃), 1.93 с (2H, CH₂), 3.05 с (3H, CH₃), 3.10 с (3H,

CH₃), 3.50 м (4H, CH₂), 4.09 кв (2H, CH₂), 4.57 д (2H, CH₂), 4.90 с (1H, OH), 5.33 с (1H, H⁺), 7.31-7.38 м (5H, H_{аром.}), 8.05 с (1H, NH), 9.48 с (1H, NH). Знайдено, %: С 62.95; Н 8.01; N 11.70. М⁺ 363.4. С₁₉H₂₈N₃O₄. Вирахувано, %: С 62.96; Н 7.79; N 11.59. М 362.4.

ІЧ спектри сполук у KBr записані на приладі UR-20. Спектри ЯМР ¹H в ДМСО-d₆ виміряні на приладі Bruker Avance DRX-500 (500.13 МГц), внутрішній стандарт – ТМС. Хроматомас-спектри одержані на приладі PE SCXAPI 150 EX, детектори UV (250 нм) та ELSOJ.

Для порівняння антиоксидантних властивостей сполуки I використано іонол (сполука II) марки ч.д.а.

Вимірювання спектрів фотолюмінесценції

Для вивчення антиоксидантної ефективності сполук I і II проводилося опромінювання лазером 3.1eV (λ = 405 нм) суспензії НЧ CdTe (діаметром 3 нм) у розчиннику складу вода-ДМСО за наявності вказаних сполук і без них. Спектри фотолюмінесценції (ФЛ) НЧ CdTe реєстрували за допомогою спектрофотометра USB650 фірми Ocean Optic і програмного забезпечення Ocean Optic Spectra Suite. Як індикатор стабільності суспензії наночасток обрано інтегральну інтенсивність ФЛ.

Висновки

1. Бромід 5-етоксикарбоніл-6-(диметилгідроксипропіламоніо)метил-4-феніл-3,4-дигідропіримідин-2(1H)-ону – ефективніший інгібітор фотохімічної деградації суспензії наночасток кадмій телуриду у подвійному розчиннику вода – ДМСО (φ(ДМСО=φ(H₂O))), ніж іонол.
2. Виявлено майже повне гальмування падіння інтегральної інтенсивності ФЛ унаслідок опромінювання лазером суспензії НЧ CdTe за наявності броміду 5-етоксикарбоніл-6-(диметилгідроксипропіламоніо)метил-4-феніл-3,4-дигідропіримідин-2(1H)-ону концентрацією 5 ммоль /л у подвійному розчиннику вода – ДМСО (φ(ДМСО=φ(H₂O))).

Робота виконана в рамках НДР: «Поліфункціональні нітрогеномісні гетероциклічні антиоксиданти як ефективні сповільнювачі процесів фотодеградації квантових точок в

оптично активних матеріалах» (номер держреєстрації 0116U006958).

Список літератури

1. Role of Solvent Oxygen Ion Pairs in Photooxidation of CdSe Nanocrystal Quantum Dots / V.W.Manner, A.Y. Korosov, P. Szymanski [et. al] // American Chem. Soc. – 2012. – V.6, N 3. – P. 2371 – 2377.
2. Антиокислительные свойства некоторых замещенных 5-этоксикарбонил-3,4-дигидропиримидин-2(1H)-он(тион)ов и их производных / Курбанова М. // Журн. прикл. хим. – 2010. – Т.83, вып.2. – С.237-245.
3. Oxidation and antioxidants in organic chemistry and biology / Denisov E.T., Afanas'ev L.B. // Boca Raton (FL): Taylor and Francis, 2005. – 981 p.
4. Синтез і антиоксидантні властивості похідних 3,4-дигідропіримідин-2(1H)-онів / Єфтенєва Р.І., Вовк М.В., Лявинець О.С. // Наук. вісник ЧНУ. - 2012. - Вип. 606. – С. 43–48.
5. Антиоксидантні властивості похідних 3,4-дигідропіримідин-2(1H)-ону / Єфтенєва Р.І., Лявинець О.С., Малецька С.П. // Наук. вісник ЧНУ. - 2014. - Вип. 722. – С. 48–54.
6. Вплив деяких похідних 3,4-дигідропіримідин-2(1H)-ону на розклад гідропероксиду кумену / Єфтенєва Р.І., Кошова Я.І., Велігіна Є.В., Кушнір О.В., Вовк М.В., Лявинець О.С. // Наук. вісник ЧНУ. – 2015. – Вип. 753. – С. 96 – 107.
7. Influence of temperature on the synthesis of thiol-stabilized CdTe nanoparticles in aqueous solutions / Y.Khalavka, B. Mingler, G.Friedbacher [et al] // Phys. Stat. Sol. A. – 2010. – V. 207. – P. 370 -374.
8. Media Effect on CdTe Nanowire Growth: Mechanism of Self-Assembly, Ostwald Ripening, and Control of NW Geometry. / G.Daniel Lilly, Jaebeom Lee, Kai Sun, Zhiyong Tang, Ki-Sub Kim, Nicholas A. Kotov. // J. Phys. Chem. C. – 2008. – V. 112. – P. 370 – 377.
9. The optic properties of nanoparticles of cadmium telluride in double solvent DMSO-water / A.Stratiychuk, A.Choban, Y.Khalavka // The XXth International Seminar on Physics and Chemistry of Solids. – Lviv. - 2015. – P. 63 – 64.
10. Спутник химика / А. Гордон А., Р. Форд – М. : Мир, 1976. – 541 с.

Summary

Stratiychuk A. O., Choban A. F., Kushnir O. V., Khalavka Yu. B.

INHIBITION OF THE PHOTOOXIDATIVE DEGRADATION OF CdTe NANOPARTICLES

The photooxidative degradation of CdTe nanoparticles in the double solvent DMSO/water ($\varphi(\text{DMSO})=\varphi(\text{H}_2\text{O})$) has been investigated for a series of inhibitors including 6-[[[(3-hydroxypropyl)N,N-dimethylammonium]methyl]-5-etoхycarbonyl-4-phenyl-3,4-dihydropyrimidine-2(1H)-one bromide (Compound I) and ionole. A suspension of the 3 nm CdTe nanoparticles in the solvent containing an inhibitor has been exposed to irradiation of the 405 nm laser. An integral photoluminescence intensity is decreasing under the influence of Compound I (concentration 0.31-5 mmol/l) 35-60 % slowly in comparison to the decrease caused by ionole of the same concentration. The total photoluminescence decrease during the one hour photooxidation of the suspension containing the nanoparticles and Compound I is not deeper than 28 % at 292 K. It is supposed that the lactam-lactym tautomerization and the positive charge of nitrogen atom are responsible for inhibition of photooxidation of the nanoparticles suspension by Compound I.